

MAIRONIS – AUKŠTOJO STILIAUS KŪRĖJAS

Kol literatūra nėra išsiugdžiusi aukštojo stiliaus, reziuumuojančio aforistinėmis formulėmis tautos dvasinio bendrumo ir istorinės egzistencijos tikslų, ji lieka nacionalinio gyvenimo periferijoje. Jos raiškos arsenalas tebėra primityvus ir padrikas, be centrinės jungties ir pastovaus ataskaitos taško. Kai literatūroje pagaliau išskyla monumentalūs aukštojo stiliaus korpusai ir meninis žodis įsitvirtina tautos gyvybinių interesų viršukalnėse, neišvengiamai prasideda tų korpusų ardymas, azartingas žodžio stūmimas žemyn. Priešingų regėjimo taškų, judesių ir kryptių ginčas suteikia vidinės energijos literatūros saviraidai, kuri grindžiama, pasak struktūralistų, opozicijų įtampa ir žaisme. Nesiliaujančioje literatūros poliarizacijoje aukštasis stilius yra svarbi daugiabalsiškumo paskata. Tai pirmutinė skaldos riba: nuo jos prasideda išsišakojimas; ji yra orientacijos gairė, rodanti, kiek nutolta ir kas paneigta; į ją sugrįžtama, kad paaiškėtų literatūros nacionalinio bendrumo ištakos.

Didžiosiose Europos literatūrose aukštojo stiliaus konstrukcijos buvo statomos nacionalinių valstybių galybės ir stabilumo laikais. Jos turėjo „stiprinti valstybės autoritetą“, garsinti karinius vadovų žygius ir politinę išmintį, tarnauti „visuomenės garbei“¹. Paženklintos stiprios valstybės kultu, šios konstrukcijas įgydavo oficialumo antsluoksni (odės naujiems karaliams įžengus į sostą).

Lietuvių literatūroje aukštasis stilius formavosi nacionalinės sprespaudos laikais. Jis nebuvo saistomas valstybės gyvenimo įvykių ir neprivalėjo šlovinti jos politikos. Jį maitino ne pergalių trimitai, o pralaimėjimų ir kančios, skundo ir protesto patosas. Tai „sukruvintos širdies“ balsas, šaukiąs apie neteisybę visam pasauliui. Pačioje iškiliausioje tonacijoje tas balsas išlaiko eleginę gaidą, kuri persmelkia gailumu rūsčiai iškilmingą kalbėjimą.

Daugelyje Europos literatūrų aukštojo stiliaus normatyvus nustatė klasicizmas, reikalavęs kalbos grynumo ir aiškumo, sintaksinių jungčių precizijos, posakių galantiškumo, sakinių, vaizdų ir pastraipų simetrijos, grindžiamos retorikos logika². Atsirado tauraus abstrahavimo maniera, vengianti visko, kas žema, atsitiktina, neaišku, už tikslaus sakinio paliekanti individualų temperamentą, konkrečias detales ir aplinkybes³.

Lietuvių meninis žodis ėmė kristalizuotis į aukštojo stiliaus junginius romantizmo formacijoje, kuri iškėlė į kūrybos centrą „spontanišką gilių jausmų išsiliejimą“, o „labiausiai atvirą, labiausiai natūralią kalbą“ paskelbė tikrąja „stiliaus poezija“⁴. Poetinis žodis buvo išvestas į atakos poziciją – jis turėjo šturmuoti esamą tvarką, todėl buvo pripildytas besiveržiančios, kertančios, svaiginančios jėgos, o ne silogistinio pasyvumo, kuris viskam pritaria ir viską legalizuoja. Įvaizdžių sistema buvo atgręžta į individualią žmogaus bei tautos būtį, nugramzdinta į tautosaką ir neteko kieto abstrakcijų luobo. Tad mūsų aukštasis stilius, kuriamas romantinio mentaliteto, įgijo lyrinio ekspresyvumo, liaudiškos kalbos, net tautosakinio dainiškumo elementų.

Tokį nestandartinį aukštojo stiliaus modelį nužiedė Maironis, pirmas didelio talento lietuvių lyrikas. Kaldamas poetinio žodyno, sintaksės, ritmikos menines normas, jis sąmoningai gal ir neketino jų transformuoti į aukštojo stiliaus lygmenis. Bet tokią reikšmę jo eiliuotoji kalba gavo literatūros raidoje, virtusi nacionalinių vertybių suvokimo ir raiškos masteliu. Jau 1913 m. „maironizmo“ diktatūrą baudėsi nuversti B. Sruoga, kapodamas ją patetikos, retoriškumo, pamokslavimo

¹ Vossler K. *Le bon gout // French Classicism: A critical Miscelany.* – Prentice Hall, 1966. – P. 58.

² *Le classicisme: Le doctrine par les textes.* – Paris, 1962. – P. 108.

³ Heine H. // *French Classicism.* – P. 45.

⁴ *Wordsworth W. Pszedmowa // Manifesty romantyzmu 1790–1830.* – Warszawa, 1975. – P. 49; Schlegel W. *O dialogu dramatycznym.* – Ibid. – P. 113.

kaltinimais⁵. Bet 1946 m. jis pats troško rašyti „visiems lietuviams“, kaip rašė Maironis⁶.

Aukštojo stiliaus platformai reikalingi tvirti vertybių postulatai. Iš tuštumos pojūčio, beprasmiškumo savijautos, pasaulio suirimo ir egzistencijos prapulties jausmo negali atsirasti teigiančioji jėga, reikalinga pakiliam žodžio skrydžiui ir monolitiniam skambesiui. Todėl modernistai, vertybių krizės išmesti į pliką krantą, kategoriškai neigė šį stilių, tyčiojosi, parodijavo.

„Tautų pavasaris“, prikėlus iš šimtmečių priespaudos numarintus Europos imperijų pakraščius, davė Maironio mąstysenai nesvyruojančių ir nesikeičiančių vertybių nuostatą: kiekviena tauta yra didinga ir graži; pavergtos tautos prisikėlimas savarankiškai egzistencijai – esminė šiuolaikinės istorijos grandis, nacionalinė savimonė – svarbiausias meninės kūrybos šaltinis ir gyvybinis akstinas⁷.

Religija Maironiui – kunigui ir mokytam teologui – buvo „amžina teisybė“, išsprendžianti visas ontologines problemas ir neblaškoma jokių abejonių. Dievo buvimas – lemtingas pasaulio tvarkos ir harmonijos argumentas. Tik Aukščiausiojo malonė ir galybė apsaugos „mylimą šalį“. Tradicinė Lietuvos katalikybė, dar pilna nesudrumstos ramybės ir naivaus nusižeminimo, tapo granitiniu atramos stulpu, kuriame poetas – bažnytinių giesmių kūrėjas – nė nebandė įbrėžti individualių interpretacijų.

Librete „Kame išganymas?“ vienas herojus šaukte šaukia: „Aš noriu tikėti“ (3, p. 6)⁸. Tai paties autoriaus deklaracija: tik atsidavęs didelėms tiesoms ir vertybėms, tu pajusi savyje vidinį degimą, būtiną kūrybai. Rašytoją, netekusį „etinių principų“, jis vadino „moraliniu bankrotu“ (5, p. 172). Maironis – devynioliktojo amžiaus konservatyviosios katalikybės ir maištingų nacionalinio atgimimo idėjų, pažangos perspektyvų ir aktyvaus veiksmo išugdyta asmenybė, kuriai „baisu eiti be tikslo šios žemės keliu, / be tikslo aukštesnio“ (3, p. 8). Jai atrodė visiškai natūrali būtinybė subordinuoti individualią būtį bendrosioms vertybėms ir tapti aukštesnių idėjų, interesų ir jėgų balsu („Patsai ramumo nepažinęs, / Kitiems išganymą nešu“; „Aš Dievo įkvėptas giedot“ – 1, p. 9, 37).

Vertybių apologija – esminė aukštojo stiliaus prielaida. Iškeltos į pasaulio centrą ir dekretuotos kaip istorijos vyksmo svertai („Idėjos, jei didžios, nemiršta, kaip žmonės; <...> Jos mėto ne kartą žaibus!“ – 2, p. 53), jos reikalavo absoliutaus teisingumo sąvokų, idealizuojančios tonacijos, direktyvinio kategoriškumo.

Jau pirmuose Maironio eilėraščiuose („Miškas užia“, „Nedaugel mūsų“, „Senelio skundas“) atsiranda stambūs erdvės ir laiko matavimai, nepripažįstantys vienkartiškumo, siauros ir uždaros aplinkos. „Girios tamsios, jūs galingos, / Kur išnykote, plačiausias? / Dienos praeities garsingos, / Kur pradingote, brangiausias?“ (1, p. 50). Įeina kardinalios tėvynės ir tautos likimo reikšmės, prie kurių nelimpa kasdienybės smulkmenos. „Didžios nelaimės spaudžia tėvynę, / O priešas laukia jos prapuolimo...“ (1, p. 54). Užsimezga daiktavardiniai abstraktai, tinkantys dideliems masteliams ir kriterijams, – „sujungtos rankos suteiks stiprybę“, „Tai ko gi mūsų dvasia beliūsta“, „Dienos šviesesnės ateitis rausta“.

Pavasario balsų leksika kyla į apibendrinančių suvokimų zoną, kad paženklintų adoruojamą vertybę ir su ja susiliėtų. Negavęs apibendrinamumo galios, žodis negali įeiti į eilėraščių ir išbraukiamas iš jo pirmųjų variantų. Tai lemtingos žodžių atrankos principas, įvestas Maironio į lietuvių poetiką.

Kūrybos akte žodis apsivalo nuo empirinio konkretumo, kad liktų tik išgryninta bendroji prasmė, galiojanti plačiausiam reiškinių ir išgyvenimų spektrui. „Amžiais pavergta kelias tėvynė; / Jos atgimimą jaučia dvasia. / Ginkim, ką mūsų proseniai gynė! / Žadinkim brolius meile drąsia!“ (1, p. 57). Tai patriotinių *Aušros* straipsnių kategorijos (pavergta tėvynė, atgimimas, proseniai), iškeltos valingu mostu į vienintelės tiesos viršūnes ir įstatytos į likiminio apsisprendimo poziciją. Žodis įeina į poetiškumo sferą, tik paliestas vertybių nuostatos, įgijęs idealinę reikšmę, pritivinęs siekiančios jėgos

⁵ Sruoga B. Maironis // Aušrinė. – 1913. – Nr. 28. – P. 197–208.

⁶ Iš Balio Sruogos archyvo: B. Sruogos laiškas P. Cvirikai 1946 m. liep. mėn. // Pergalė. – 1988. – Nr. 2. – P. 152.

⁷ *Szmydłowa S. L'Italia nel romanticismo Polacio; Deanovic M. Il romanticismo italiano nella letteratura croata // Il romanticismo. – Budapest, 1968. – P. 472, 529–533.*

⁸ Maironio Raštai: 5 t. – K., 1926–1930.

kategoriškumo. „Ne, nenoriu sapnų, / Vien tiesos ir darbų; / Be atilsio noriu kariauti“ (1, p. 82). Eilėraščio semantika suspausta valingos įtampos ir polėkio, nes ji klostosi iš vertybinių projekcijų, kurias reikės realizuoti. Tai pastovūs eilėraščių židiniai, reikalaujantys tokio pat žodžių ir įvaizdžių pastovumo. Nedidelis žodžių skaičius („bočių kapai“, „milžinai“, „kilnūs idealai“, „kančios“, „garbė“, „mylėkim“, „kovokim“, „vienybė“) kartojamas iš eilėraščio į eilėraščių kaip įsąskmūs sprendimai. *Pavasario balsuose* tokie pasikartojantys žodžiai užpildo didžiąją tekstų dalį (net 76,3 %⁹). Poetinė leksika, atgręžta į idealines reikšmes, neišvengiamai darosi uždara. Tokia atsikartojančių kertinių žodžių – „psichologinių simbolių“ struktūra yra būdingas aukštojo stiliaus klodas¹⁰.

Substancinius žodžius – leitmotyvus (tėvynė, laisvė, bočių kapai) į eilėraščio centrą iškelia stiprus mostas – išdidaus pasipriešinimo, tikėjimo, pasiaukojimo mostas. Tų žodžių paskirtis – ne konstatuoti tai, kas yra, o skelbti pasikeitimų būtinybę („Atgimimo tau giesmę nešu“ – 1, p. 11). Tai kovos šūkliai, išsakomi imperatyvine tonacija. „Pirmyn į kovą už tėvynę, / Už brangią žemę Lietuvos! / Garbė tėvams, kurie ją gynė / Ir kas už ateitį kovos!“ (1, p. 67). Tai aforistinė istorijos bėgsmo argumentacija, skelbiama su moralinio teisėtumo ir pasitikėjimo savimi jėga. „Nebeužtvenksi upės bėgimo, / Norint sau eiti ji pamažu; / Nebsulaikysi naujo kilimo, / Nors jį pasveikint tau ir baisu“ (1, p. 57). Tai nacionalinio išsivadavimo etinis kodeksas, nukaltas į rėžiančias, žūtubūtinai privalomas formules, stebėtinai lakoniškas to meto išdrikusios lietuvių poetinės sintaksės kontekste. „Tas ne lietuvis, kurs tėvynę / Bailiai kaip kūdikis apleis; / Kursai pamins ką bočiai gynė / Per amžius milžinų keliais“ (1, p. 55).

Maironis kūrė programinius eilėraščius, adresuotus visai tautai. Taip būna pradinėse aukštojo stiliaus ištakose, kai poetas dar jaučiasi nesueižėjusio etnosu reiškęjas ir jo vienybės formuotojas. Nacionalinių judėjimų epochoje svarbiausias literatūros uždavinys, Maironio supratimu, – ginti pavergtą tautą, žadinti ją savarankiškai politinei egzistencijai, brandinti jos kultūrinę savimonę, kuri padėtų identifikuoti save. Kaip ir A. Mickevičius, jis tikėjo, kad literatūra gali paversti bežadę tautą istorijos subjektu, su kuriuo jau privalės skaitytis pasaulis. Šitaip įsipareigojęs tautos likimui, poetas sako žodį ir žino, kad jis bus išgirstas, suprastas, įvykdytas. Lietuvių eilėraščių jau niekada neturės nei tokio pasitikėjimo savo galybe, nei tokio atviro kontakto su skaitytoju. Dauguma Maironio eilėraščių buvo skirti „giedoti ar iškilmingai deklamuoti“, pasak V. Mykolaičio-Putino¹¹. Tai odės, himno, kantatos tipo lyrika, paženklinta herojinės patetikos gaida („Kaip milžinas stosis į kovą“ – 1, p. 85), būdinga nacionalinio išsivadavimo kovose gimstančiam aukštajam stiliui¹².

Herojinis gestas, teigiantis beatodairišką veiksmą kaip vienintelę išeitį, eiliuotose Maironio dramose pasidarė svarbiausia žodžių jungtimi. Iškilmingasis „maestoso“ čia garsiausiai skamba veikėjų pozose („šviesiausias Gediminas sėdėjo ant sosto; dvylika didikų aplinkui stovėjo“ – 3, p. 126), didvyriškuose poelgiuose (kryžiuočių išniekinta mergaitė puola ugnin), keršto ir didybės monologuose (Kęstučio Krėvos pily, Vytauto kryžiuočių prieglobsty). Maironio eiliuotoji kalba čia labiausiai himniška ir retoriška, bet jau nurimusi ir sustingusi, kaip būna nusistovėjusio ir sukanoninto aukštojo stiliaus kūrinuose. Pavyzdžiui: „Sutriuškinsiu kryžiuočių ordino galybę! / Nukelsiu Lietuvos ribas iki Juodųjų marių! / Lig pat Maskvos ir Dono upės! / Iškelsiu vardą jos lig tokio aukščio, / Kokio nebuvo ji pasiekus niekados! / Tik duokit man jos valdžią!! valdžią!“ (3, p. 223).

Aukštojo stiliaus vienaplaniškumą, pereinantį į klišių serijas, Maironio eilėraščiuose išardo priešpriešų grumtis ir kontrastų bangavimas, būdingas romantiniam pasaulėvaizdžiui¹³. Vertybės šauna aukštyn skaisčios ir tvirtos, negrauziamos jokių abejonių, bet koks netikras, tamsus ir grėsmingas tebėra laikas, kuriame jos nušvito. Tai istorijos laikas, neduodantis niekam jokių garantijų,

⁹ *Slavinskaitė I.* Poetinio žodžio transformacija lietuvių lyrikoje // *Literatūra ir kalba: Poetika ir metodologija*. – 1980. – [T.] 16. – P. 122.

¹⁰ *Thorbyly A.* *The Romantic Movement*. – London, 1966. – P. 37.

¹¹ *Mykolaitis-Putinas V.* *Naujoji lietuvių literatūra*. – K., 1936. – T. 1. – P. 252.

¹² *Lettenbauer W.* *Die polnische Romantik // Die europäische Romantik*. – Frankfurt a/M., 1972. – P. 500; Доронина Р. Ф.

Основные тенденции развития сербской литературы эпохи национального возрождения // *Развитие литературы в эпоху формирования наций*. – М., 1983. – P. 160.

¹³ *Thorbyly A.* *Op. cit.* – p. 4–6.

nepaisantis teisingumo dimensijų ir menkai tepavaldus Dievo valiai. Kiekvienas vilties, tikėjimo, kovos šūksnis šituo laiku (Kražių skerdynės, knygnešių tremtis) reikalavo valingo įsitempimo. Kiekviena iškilni deklaracija – tai ir žūt būtinis etinis apsisprendimas atsistoti priešais carinę imperiją su tautos laisvių chartija, kuri bus realizuota tik tos imperijos griuvėsiuose. Težiškumas, reglamentuojąs aukštąjį stilių, atsveriamas gyvai pulsuojančios etinės ir emocinės savimonės. Maironis – gilios lyrinės apercepcijos poetas, pagrindęs eilėraščio raidą vientisu, darniai išplėtotu išgyvenimu, kaip buvo įprasta Europos lyrikos klestėjimo amžiuje.

Eilėraštyje „Trakų pilis“ praeities regėjimas skleidžiasi kaip nacionalinės būties kulminacija. Kunigaikštis Vytautas joja tarp savo pulkų – tai Lietuvos galybės spindesys. Paplautas bokšto akmuo, virsdamas žemyn, išblaško tą spindesį. Tarp griūvančių pilies sienų tautos istorija dunkso kaip šurpi netektis. „Ir veltui dvasią raminti norėjau, / Aplinkui vien tamsią naktį regėjau“ (1, p. 129). Skaudus sudrebėjimas – čia išganingai šviečia didybės vizija, čia vėl nyku – pereina per visą eilėraštyje, kuris plėtojamas kaip vieno išgyvenimo drama. Tai idealiojo prado ir realybės konfrontacija, demonstratyviai atvira, žiauri, jausminga, kaip įprasta romantinėje lyrikoje. Kartais ji nuspalvinta vienatvės, nulėpusių sparnų, gyvenimo trapumo liūdesiu („Einu nesuprantamas vienas keliu“ – 1, p. 83). Kartais ji prašneka satyrinės ugnies „žabais“, plakančiais „moksladraugius“, jau išsižadėjusius didelių siekimų, darbų ir „karionės“ „už žemę mylėtą“. Kartais ji virsta būties beribiškumo ir laikinumo susikirtimu, kuriame blaškosi amžinai nerami ir bekrastė poeto siela („Ko gi trokšta, nesoti dvasia? / Paslaptینگais sparnais kur lekioji? – 1, p. 148). Maironio lyrikoje ji niekad neišnyksta – šita žiauri distancija tarp idealo ir realios padėties, tarp praeities, dabarties ir ateities. Ji lemia poetinio išgyvenimo, svyruojančio tarp dviejų kraštutinių ribų, emociingą įtampą („Tarp vargų-sopulių, be rasos ir žvaigždės, / Mūsų mėlynos akys apteko kraujais“ – 1, p. 48). Ji formuoja poetinės kalbos skausmingą tonaciją, pilną rūsčiai išdidaus skambesio („Ar aš kaltas, kad mano širdis / Nenukalta iš šalto akmens“ – 1, p. 13). Ji išaukština kančią kaip išganingą katarsį – poetas yra „skausmo vyras“, kuriam skirta „ant žemės ieškoti idealo“, skelbti kitiems viltį ir tikėjimą, paslėpus „krūtinėje skausmo dūmas“. Poeto siela, siūbuojanti tarp idealybės ir esamybės, vis dėlto lieka vientisa ant savo neskylančio vertybių pagrindo, didvyriškai pasiryžusi veiksmui, o ne priešybių kontempliacijai („Krūtinėje dega, liepsnoja ugnis, / Ir veikalo ilgis dvasia“ – 1, p. 84). Veiksmo nostalgija, būdinga romantiniam pasaulėvaizdžiui¹⁴, dvasios monolitas, išsaugotas dramatiškame vyksme, suteikia programiniam eilėraščiui tauraus iškilmingumo ir simetrijos, kuri Maironiui liko būtina poetikos norma¹⁵.

Aukštojo stiliaus dramatinį kontrastiškumą ir abstrahuojančią galią Maironis, kaip ir dauguma romantizmo poetų¹⁶, stengėsi suartinti su gyvąja liaudies kalba, sulieti su nacionaliniu melosu, suteikti lokalinio kolorito. To būtinai reikėjo, kad atbundančios tautos literatūroje iškiltų tėvynės sąvoka kaip dvasinis bendrumas ir etinis kriterijus. Maironis sukūrė poetinį tėvynės jausmą, įeinantį į kiekvienos nacionalinės literatūros pamatus, piešdamas Lietuvos gamtą ir apmąstydamas Lietuvos istoriją. Tėvynės vaizdinys, išrutuliotas peizažiniuose eilėraščiuose ir istorinėse baladėse, įgijo „embleminę reikšmę“¹⁷, kuri lietuvių literatūros raidoje figūravo kaip aukštojo stiliaus ženklas.

Pirmą kartą taip išraiškingai atsivėrė panoraminė Lietuvos nuotrauka: matyti upės (Nemunas, Nevėžis, Šešupė, Dubysa), kalnai (Šatrija, Medvėgalis), miestai (Vilnius, Trakai, Kaunas), dunkstantys miškai, senos sodybos su rūtų darželiais, į atlaidus traukiantys būriai, geltonplaukės mergaitės, braidančios rasas. Lietuva – pati gražiausia ir įstabiausia šalis. Kaip čia giedra ir linksma čirenant vieversėliams! Kiek galybės pražydusiuose laukuose! Pavergtame krašte gamta vienintelė nežino priespaudos jungo, yra absoliučiai laisva ir amžina, išėjusi iš paties Dievo rankų. Kad ir kokios

¹⁴ Kardos T. Romanticizmo dell'azione // Il romanticismo. – P. 62.

¹⁵ Zaborskaitė V. Maironis. – V., 1959. – P. 177.

¹⁶ Берковский Н. Я. Романтизм в Германии. – Л., 1973. – P. 325; Кожевников Ю. А. Национальная специфика румынского романа; Чемоданова М. Г. Роль романтизма в становлении болгарской национальной литературы // Развитие литературы в эпоху формирования наций. – P. 204, 230; Janion M. Romantyzm. – Warszawa, 1969. – P. 273.

¹⁷ Nastopka K. Lietuvių eilėraščių poetika. – V., 1985. – P. 27.

nelemtos būty istorijos aplinkybės, kas rytą „ant Dubysos teka saulė“. Baltija putoja ir siaučia „vakarų vilnimis“ – nenutildama, pilna nerimo ir pasipriešinimo stichijos. Ramią vasaros naktį (dega žvaigždės, nejuda nė lapelis), tu pajunti begalybę, ir tau „noris apimti visą pasaulį“. Gamta gražina žmogui beribiškumo pojūtį ir laisvės troškimą. Tėviškės gamtoje jis patiria šventą tapatybę su savo tauta („Lietuvi! pabučiuok po kojų / Krauju permirkusią žemę!“ – 1, p. 169). Peizažas virsta nacionalinės savimonės aktu ir tėvynės jausmo poetine raiška, kaip įprasta romantinėje lyrikoje („aš romantikas“¹⁸, – sakė Maironis).

Istorijos reminiscencijos – antras gyvybinis tėvynės sąvokos branduolys¹⁹. Visa Lietuva nuklota „milžinų kapais“. Griūvančios pilys dar prisimena kryžiuočių antpuolius. Per Nemuną, regis, dar plaukia „lietuvų pulkai“, kad užgriūtų netikėtai „tarytum ugnis“. Vėl balnojamas žirgas joti į Malburgą, kur šilko „pilnos skrynios“. Vėl jaunas sūnus išeina „ginti brangiausios tėvynės“. Vėl Kęstutis, „karuose pražilęs“, atstato krūtinę, gindamas Lietuvą (3, p. 135; 4, p. 89). Vėl išbunda „didžio Vytauto laikai“, „Kai lietuvis netikėjo, / Jog belaisvis bus“ (1, p. 16). Nepriklausomos egzistencijos prisiminimai – vienintelė istorijos proceso vertybė, išlikusi pavergtai tautai. Ji įeina į tėvynės jausmo archetipą, kuris turėjo virsti nacionalinio išsivadavimo impulsu („Atsibus tėvynės sūnus / Didžią praeitį atminę“ – 1, p. 51).

Aukštajam stiliui, įtrauktam į nacionalinių vertybių gynybą, Maironis suteikė galingą teigimo trajektoriją, dramatinio išgyvenimo įtampą ir nacionalinį koloritą, suformuotą iš supoetintų kraštovaizdžio realijų ir suherojintos praeities. Idealojo klodo žodynas, retoriniai kreipiniai, veržlūs gestai, himniška tonacija ir skausmingas iškilmingumas tapo privaloma programinių eilėraščių norma (Jovaro, J. Janonio, V. Mykolaičio-Putino, F. Kiršos, P. Vaičiūno, A. Venclovos kūriniai). Ligi *Pavasario balsų* lietuvių eilėraščiui nebuvo žinomi tokie aukšti minties skliautai, toks aiškus ir vientisas judėjimas nuo pirmos eilutės iki paskutinės. Lietuviškam lyrizmui, perėmusiam iš liaudies dainų graudingas intonacijas ir smulkių detalių simboliką, Maironis atvėrė stambius visumos dydžius, maštabišką regėjimą, o svarbiausia – aktyvumo pradą. Maironio aukštasis stilius įtakingai veikė visą lietuvių nacionalinės kultūros pasaulėvaizdį: kelios kartos per jo eilėraščius žvelgė į savo krašto gamtą ir praeitį, mokėsi meilės, tikėjimo ir ištvermės istorijos kataklizmų verpetuose („Nei vaitoti nei verkti nepratę visai / Vien atstatom krūtinę, apkaltą ledu“ – 1, p. 49). Kritiškose laiko situacijose *Pavasario balsai* vedė mus tolyn nuo rezignacijos, ilgų priespaudos amžių išugdyto nusižeminimo, pasyvaus sustingimo, ragino priešintis, tikėti, dirbti ir pozityviai keitė mūsų nacionalinį charakterį, kad jis pagaliau taptų ne istorijos aplinkybių auka, o aktyviai veikiančiu subjektu. Šis poveikis sunkiai beatsekamas. Viena aišku – be *Pavasario balsų* mūsų kultūra ir mes patys būtumėm ne tokie, kokie esame šiandien.

Literatūra ir kalba, XXI: Maironis, Vilnius: Vaga, 1990, p. 69–77.

¹⁸ *Zaborskaitė V.* Cit. veik. – P. 440.

¹⁹ *Trumpoje visuotinės literatūros istorijoje* Maironis labai ryškiai akcentavo tokią reminiscencijų reikšmę: „Valter Skotas kaip tik tam, rodos, buvo ir sutvertas ir pašauktas, kad savo rankomis prikeltų iš kapų tą mylimą praeitį ir jai lieptų iš naujo prakalbėti ir gyventi“ (5, p. 161).